

ANTUN ŠOLJAN

Šubić Zrínyi Miklós

Az utca homályos oldalán lépdelt Šubić Zrínyi Miklós, kimerülten mégis összedetten, az utca homályos oldalán. Hatalmas gesztenyék árnya csíkozta a kövezetet, ami az arcára vetülve vasutas bajuszra emlékeztetett. A lombok homályán áttörve egy magas utcai lámpa kékes sugara világított szemébe, a fény a reménytelenség pókfonatával szőtte be arcát. Arca sápadt és elcsigázott volt.

Vonásai elernyedtek, lazított egy kicsit: még ötven lépésen keresztül, egészen a fasor végéig óvja őt az árny. Azután jön a világosság, az oltalmat nem nyújtó kereszteződés, tele zajjal és csillogással, tele fényűző kirakatokkal és nyugtalan embertömeggel, tele szédítő mulatságokkal, álcázott fenyegetettséggel. A várfalról jött, ahol harc folyik, a város szívébe, hol mintha mi sem történt volna, vakmerően pezseg az élet.

Bár Miklós Kapitány tisztában volt a rá váró megpróbáltatásokkal, melyektől még elválasztotta őt a homály és a fatörzsek sánca, nem lassította meg lépteit. Tudta, ha kitör a tisztásra a sötétség erődítményéből, felkészülten áll majd az eljövendők elé. Már látta a fénycsóvákat, hallotta az üzletek kábító zsvajját, de benne még másfajta villámok cikáztak, másfajta mennydörgés dübörgött: a Kapitány még néhány perccel ezelőtt fénylő trombiták hangjára, selyemzászlók neszére, szablyák csattogására figyelt. Bármi történt is itt benn a városban, tudta, a csata soha nem érhet véget.

És százötvenkét centiméternyi szolgálati magasságából büszkeségének szédítő magasába emelkedve a Kapitány eltökélten lépdelt a város felé. Ki tudja, nélküle, a Kapitány nélkül létezne-e ma egyáltalán ez a város? Ki óvta volna ezt a századok kövezetén sodródó dióhéjat. A várost, mely olyan, mint egy kőhalom, ahol úgy élnek az emberek, akár egy szürke vízibogár kolónia: csak a kövek tartják őket össze. Emeld csak fel a követ, és szanaszét szaladnak.

Ám ő, a Kapitány ezekért a kövekért vívja harcát. Idegen kövekért, mert neki, a magasság teremtményének még a közöttük lévő emberek is idegenek. Ez a harc nem az én harcom – tudta jól a Kapitány –, csak látszólag vagyok testvére és szövetségese ezeknek az embereknek. Közös balsorsunk köt össze minket, mert be vagyunk kerítve, s a falak lassacskán összeroskadnak az öregség és az ellenség aknáí miatt. Még ha az ideiglenesség hosszabb ideje is tart, a testvériség bizony ideiglenes állapot. Mert hát mi köze neki, mi köze is lehet neki hozzájuk.

A Kapitány átlátott rajtuk, ahogy a testvériségen is. A céljaik csak látszólag egyeztek. Ők nem fogják fel a harc értelmét. Tökéletesen egyedül volt – magánháborút vívott. Egy félig romos erődtmény és félig-meddig szétszéledt nép védelmezője volt, bár oltalmazottjainak sem hite, sem ereje, sem erkölce nem volt többé. Mégis kész volt áldozatot vállalni. Készen állt utolsó leheletéig küzdeni az idegen kövekért, idegen testvérekért, de a saját háborújában.

A kereszteződésben most tűzijátékként robbant szét körülötte az élet. A Kapitány vonásai megkeményedtek, büszke és megvető szemei szikrát szórtak a járőrkelők felé. A férfiak lesütött szemmel húzódtak félre, a nők előzékenyen illatfelhőikbe burkolták őt, a villamosok pedig lassítottak, hogy utat engedjenek neki. A Kapitány inkognitóban járt közöttük. De még ha nem is ismerték fel, mindannyian az ő katonái voltak. Ez az ő hadserege, amely céltalan bolyong parancsra várva. Megrendülten szemlélte a zavart és a tehetetlenséget. Benne bízott mindenki, noha ő tudta csak igazán, mennyire értelmetlen parancsokat adhat csak nekik, és milyen kevésbé függ tőlük a csata végkimenetele. Mindannyiunkra, ki tudja már hányadszor, ugyanaz a vereség vár, mint nagyapáinkra és fiainkra. Viszont erre a gyáva seregére semmit sem lehet rábízni: nincs menekvés, és ők semmi esetre sem tekintik jutalomnak azt, amit e csatában kivívhatnak maguknak: a bátorság, az emberi mivolt megőrzése és a posztumusz érdemrendek adta öntudatot. A Kapitány akaratlanul is a mellére csapott: az én szabályám harca itt az egyetlen, az igazi.

Ők pedig öncsalással nyugtatták magukat, vagy igyekeztek mindent elfelejteni. Nem mertek belegondolni, milyen közel is van az ellenség. Csak azért nem menekültek eszeveszetten, mert még bíztak a Kapitányban. Ő a falakon virraszt! A Kapitány nem hagy el minket! És a Kapitány, bár legszívesebben kifakadt volna, nem mondhatta el nekik az igazat: hogy a vereség fagyos kezei már az ő halhatatlan lelkét is megérintették, hogy a várfalakat rongáló repedések lassan már a város utcáit is behálózták, hogy már a bukás örvényei tátongnak a lába előtt.

Még senki sem retteg a veszélytől, mert még senki sem ismeri igazán. Még Miklós Kapitány sem fél, holott ő tisztában van, de még mennyire hogy tisztában van vele! Nem létezik olyan erőd, amelyik menedéket nyújthatna. Mert a ravasz, szétszívargó és láthatatlan ellenség már köztünk ólálkodik. Kései órákon már a szomszéd tereken kavargó szélben is őt hallani. Énekeinkben váratlanul idegen dallamok, idegen szavak bukkannak fel. És az elővárosok földszintjeiről (ahol alacsony párkányokon nyílnak a rózsák) kikandikáló szende fejek már az ellenséghez tartoznak.

Hiszen az ellenség is tudja, a Kapitány nélkül elesik a város. A Kapitány alacsony, de figyelemre méltó teremtség. Rajta függ minden védő szeme: reményeik egyetlen éltetője a Kapitány. A város elbukik, ha a Kapitány feladja a küzdelmet. Ám nem árthat a városnak sem ágyú, sem roham, ha a halhatatlan lelkű Kapi-

tány kitart mellette. Az ellenség ezért kémeket küld a városba, hogy alattomos módon leszámoljanak a Kapitánnyal, hogy aztán minden könnyedén mehessen a maga útján tovább.

És a város tele van kémekkel, akárcsak csipkebogyóval. Lehet, a városban a kémeken kívül nincs is már más – csak még nem tudatosult bennük az átváltozás, az abszolút fölény, és még haboznak fölfedni kilétüket egymásnak.

A Kapitányt könnyű megölni. A Kapitány magányosan járkal, védtelenül és büszkén. A Kapitány nem figyel a háta mögé. De ők nem akarnak vérontást az utcán, nehogy kicsírázzon a kövek között a bosszú. Ők a Kapitány halhatatlan lelkét akarják megkaparintani. Nem pusztán a vereségét, a megbecstelenítését követelik. Nemcsak azért, hogy Kapitány nélkül maradjon a sereg, de hogy ráébredjenek, többé soha senki nem lehet olyan, mint a Kapitány. Hogy semmi sem ismétlődhessék meg többé, hogy végéhez érkezzon a történelem.

Ezért csapdát állítanak a Kapitánynak. Megkísérlik lepénzelni őt, elcsábítani nőkkel vagy behálózni fondorlattal. Minden lépés kelepcét rejt számára, de hiszen az egész város is egy nagy csapda. Váratlanul ismeretlenek hivatkoznak rokonai számlákra – mi mindannyian egymás földijeit vagyunk! – a parkban játszó gyerekek más jövőt követelnek maguknak, a kocsmában a részek nyájasan italt kínálnak, a kirakatok pedig keleti fényűzéssel csalogatnak. De a Kapitány, a spárta Kapitány nem inoghat meg. Neki minden nap ki kell mennie a falakra, és minden nap át kell látnia a veszedelmet.

Maga a történelem is csapdát jelent a Kapitány számára. Mert hasonlatos egy a múlt örvényéből kiemelkedő, hatalmas hídhöz, melyen át kell haladni, nem tekintgetve se jobbra se balra, nehogy alászedüljünk. És a homályos üzenetek, a megfejthetetlen örökség emlékei egyaránt megfordulnak a támadók meg a védők kezei között, ők pedig tétován fogadják ezeket, akár a gyanús tallérokat, a fejek és írások tömkelegét. Hamis próféták, a kétely kereskedői, a gyanú házalói környékezik meg a Kapitányt. Mennyi Szulejmán halt meg már, mennyi Mehmed pasát nőtt be már a fű, és mennyi ívelt várfalat hántottak már le a város szívéből. És a harcot továbbra is a régi, elrongyolt, megfakult zászlók alatt kell megvívni. A holtak kikelnek sírjaikból, és üres, semmitmondó tekintettel állnak lesben az utcasarkokon.

Ám ők mindannyian, élők és holtak, támadók és védők, kémek és hűséges hősök, mind-mind a Kapitány fölé emelkednek, mert mindannyian emberfelettiék. Az egész világon egyedül ő, a Kapitány marad meg emberi léptékkal mérve valószínűnek. És ő emberként oly védtelen, csupasz és kicsiny, úgy lépdel itt a világban, mintha egy hatalmas erdőben járna. Az erdő felett pedig még több felfoghatatlan csillag ragyog. De elhessegetve minden kérdést, minden gyanút, ő a városfalakon marad, síri őrségén, hogy ellássa az elődei által ráért feladatot.

És csak egyetlen kérdés lebeg előtte: kirohanjon-e a várból sisakkal a fején, egyfelől szuronnyal, másfelől szablyával, hogy a maga fenségességében, a dicső

halál fényében mutatkozzon meg az ellenség előtt, vagy szinte észrevétlen, ilyen parányi és közönséges formában maradjon tovább is a várban, nap mint nap szembesülve a betegekkel, hogy toldozza-foldozza a falakat és felrázza a csüggedőket. Az egyetlen lényeges kérdés hát: hogyan lehetne kitartani?

És csak egyetlen reménye maradt, csak az összeillesztett tenyerek pedagógiaja: hogyan hagyhatna az utódokra nagyapáik kicsorbult szabályánál erősebb fegyvert, hogyan adhatna át nekik valamit saját büszkeségéből, lemondásából és áldozatkészségéből?

És hogyan hagyhatna örökül nekik egy biztos jelet, melyről felismerhetnék az ellenséget?

Neki, a Kapitánynak, jó orra volt ehhez. Felismerte az ellenséget még mielőtt előbukkant volna belőle maga az ellenség. Hogyne ismerné fel tehát Szokolovics Mehmed pasát, aki vele szemben áll a villamosmegállóban, és szinte valóságnak tetsző kezével int neki.

Testes, két méter magas ember, színlelt nyájassággal úgy tesz, mintha nem lehetne felismerni őt, mintha becsaphatná a Kapitányt. Nyájassága csak a közéletben tartózkodóknak, a villamosra várakozóknak szól; álarcát egészen a végső leszámolásig viseli majd.

– Szervusz Miklós! – szólott önnön magasságából Mehmed, túl hangosan és negédesen. – Hát veled meg mi van, az anyját?! Ezer éve nem láttalak!

– Hát látod Meho, sok dolgom van – legyintett alant a Kapitány. – Rádásul gyötör ez a nyavalyás parlagfű miatti allergia is.

És hozzá akarta tenni: még egynéhány dologra allergiás vagyok. Tulajdonképpen annyi mindenre, hogy már nem focizik péntek délutánonként a skacokkal a Száva-parton.

– Szóval, minden maradt a régiben – mosolyodott el Mehmed.

– Mit tehetnék, egy könyvmoly mindig is könyvmoly lesz – nevetett fel szolgálatkészen a Kapitány. – Minden maradt a régiben.

A régiben, de tisztességben, tette hozzá magában, mérgelődve készséges, zavart nevetése miatt.

– Jelena érdeklődik felőled – mondta Mehmed, hogy fölényét a végsőkéig kiélvezhesse. – Mindig figyelmeztet, adjam át üdvözetét, ha találkozom veled. Elnézhetnél talán egyszer hozzánk is.

– Talán majd benézek valamelyik nap – mondta hűvösen a Kapitány. – Add át neki üdvözetem.

Merevsége láttán Mehmed hangosan és gondtalanul felkacagott. Megkezdte az átváltozást a nyomorult janicsár. Ahogy az a kígyó Jelena is, ha igaz, hogy érdeklődik felőle. Jelena a Kapitány kiszemeltje volt hajdan, amikor még ilyen dolgokra is jutott ideje. „Barátnőjének” nevezte a lány, még ha nem is ismerte el ezt. És amint Mehmed színre lépett, elárulta őt, odaadta magát ennek a töröknek. De

mindez régen történt. Most mindketten átalakulóban vannak: milyen figyelme-
sek is lettek vele szemben. Ez a legfájóbb neki.

– Te is a villamosra vársz? – kérdezte tőle különös figyelmességgel az alávaló
Török. – Ha még mindig a Szávánál laksz, talán mehetnénk együtt.

– Nem lakom már ott – felelt szárazon a Kapitány. – Most itt élek a központ-
ban.

Hagyta, hogy hangjában elegendő megvetés tükröződjön a „szávántúli söpre-
dék” iránt, és ő, a központlakó tudta, hogy elérte célját. Bár Mehmed pasa arcán
és tartásán semmi sem változott, mégsem tudott mit felelni erre. És a Kapitány
szemtelenül, kihívóan elmosolyodott a bajsza alatt. Mindaz, ami elválasztotta őt
Mehmed magasságától, Jelenától, az egész világtól, szétporladt e győztes mo-
solyban.

Mehmednek nem volt ereje hozzá, hogy felvegye az odavetett kesztyűt. Této-
ván legyintett egyet, s a villamos után futva felugrott rá az utolsó pillanatban.
A hitetlen janicsárok nem ismernek sem büszkeséget, sem becsületet, kiáltotta
volna utána a Kapitány, hogy győzelme teljes legyen. A Száván-túlra menekül-
nek, de ott is a helyük, hogy rozoga dúcokban végezzék elrabolt szabin nőkkel
együtt. Ez egyébként küzdelmük végső célja is: hogy elárasszák a világot tyúkl-
jaikkal.

A Kapitány folytatta őrzését. Körül kell járni az őrhelyeket, figyelni a jeleket.
Az egyik udvarból váratlanul vidám gyerkőcök csoportja özönlött köréje, oly
gondtalanok voltak, mintha nem is folyna háború. Valószínűleg épp véget ért az
iskola. Tanulatok rólam az iskolában – nézett rájuk melegen a Kapitány – lesz
majd elég erőtlők a folytatáshoz?

És akkor a szőke gyerekfejek között felbukkantak, mintha csak egy virágos
réten sétálnának, Lovro Juranić és Sofija. Mint mindig, most is csak egymást
nézték, kis híján összeölelkezve jártak. Vidáman haladtak feléje, mint ki mindjárt
dalra fakad:

*Csókolgatta a galamb
a fehér galambocskát...*

Kicsinyek és védtelenek voltak, akárcsak ő maga, könnyen egy táborba tar-
tozhatnának, ha egymáson kívül valami másra is figyelnének. De ők a csata for-
gatagában is, miközben világok dőlnek romba, kizárólag saját boldogságukról
tudnak.

A Kapitány becsületes szíve tehetetlen haragra gerjedt. Nem rájuk haragu-
dott, hiszen ők vakok és boldogok, miként a gyermekek, hanem az alattomos el-
lenségre. Mert az ellenség küldi rokonát, Juranićot Sofija elé, aki tanárnóként
dolgozik egy zene vagy balettiskolában, éppen akkor, mikor ő őrzésről tart a vá-
rosban. Ilyen idilli állapotban, gyermekektől övezve állítják őket elébe, hogy em-
lékeztessék arra, amit már régen elveszített, amiről már végleg lemondott.

– Hogy vagy Miklós? – csipelték, akár a madarak. – Nem látni téged az emberek között. Merre jársz?

Talán tényleg megörültek neki, de lehet, csak megszokásból, udvariasságból mutattak örömet. „Folyton az embereim között vagyok” – akart válaszolni nekik a Kapitány. „Ti nem vagytok emberek között, ti egy vak, izolált világban léteztek!” Nem, a Kapitány nem irigykedett rájuk, csak sajnálta őket azért, mert ilyen könnyedén megadták magukat.

– Szavamra, mi sem mozdulunk ki túl gyakran – panaszkodott Sofija. – Túlságosan lefoglalnak a családi teendők...

„A ti családi teendőitek fabatkát sem érnek.” – felelt nekik magában a Kapitány. „De nekem nincs többé családom; szétszéledtek, eladták magukat. Nemzetiségem utolsó sarja vagyok, és most egy nagyobb családhoz, nemesebb nemzetiséghez tartozom.”

– Hallom, teljesen elástad magad történelmi játékszereid közé. – mondta Juranič. – Na ja, még ez a legokosabb dolog, amit manapság tehet az ember.

„Hát ez lenne az én rokonom, az én harcostársam?” – mondta a Kapitány. „Ő is egy egyetemes katasztrófa áldozata lesz, és később majd megemlékeznek a haláláról; de ő maga észre sem fogja venni, mert már halott, hiszen ma ez a legokosabb. Elásta magát Sofija ágyába. Kisserű élet ez, mely hatalmas halállal végződik.”

Kiért vállalom hát áldozatot, kinek a nevében folytatok háborút? – kérdezte a Kapitány, miközben figyelte a távozóban lévő, ölelkező szerelmeseket. De nyomban elhessegette magától a kérdést. Jól tudta, az ellenség küldte rá ezt is. Az áldozatvállalásra személyes sorsod kötelez, nem valami ócska indok.

Valaha a Kapitány is volt szerelmes. Egy tíz centivel magasabb lányba, aki szégyenkezett emiatt. A Kapitány önzetlenül szerette őt, de végül átlátott rajta. Nem, Jelena nem Mehmed miatt hagyta ott a Kapitányt, már jóval azelőtt leírta őt. Amikor megpróbálta megosztani vele misszióját, ő nem hitt benne. Egyáltalán nem hitt semmiben. Nem becsülte a Kapitány féltett gyűjteményét sem, a szobáját, ahol a múlt ereklyéit halmozta fel. Sem a kardok, sem a páncélok nem izgatták, de nem érdekelték a kéziratok sem. Kijelentette, elfogja a tüsszögés, ha száz évnél régebbi könyvet vesz a kezébe. Ő abban a csalóka világban szeretett volna élni, ami nem szól másról, csak a moziról és a táncról, a kirándulásról és a flörtről. Ehhez nem volt szüksége a Kapitányra, hiszen nem követhette őt ide. A Kapitány lemondott a lányról, még mielőtt az elhagyta volna. És azóta magányos.

Egyedül maradt, nem mintha nem adódott volna alkalom, mintha senki sem csábítgatta volna. Emberek ezrei környékezték meg a Kapitányt, emberek ezrei akarták magukkal rántani az élet forgatagába. De a Kapitány szilárd maradt, akár csak egy magányos szikla a folyó közepén, és az áramlat megtört kemény mellkasán, mint ahogy most a járókelők sodra is megemlegeti őt.

Volt egy barátja is, valamikor nagyon régen. Még ma is fájón beleborzong, amikor eszébe jut. A barát megértette őt: osztozott eszméiben és a harcban. Ma a jobbkeze, megbízható támasza lehetne. Azonban egyszer váratlanul emigrált, vendégmunkásnak állt a pénz, a karrier vagy valami más illúzió miatt. Sokáig zokon vette tettét, gyáva árulónak tekintette, aki eliszkolt a küzdőtérrel. Ám ahogy közeledett a végítélet órája, a város elkerülhetetlen pusztulása, mind kevésbé ítélte el őt. Csak még egy feltehetően felesleges áldozattal szaporította volna a sort. Így talán megmenekül. Mentsd magad Alapić! – végül egy üzenetet is küldött neki a távoli, sűrű kanadai ködbe: Mentsd magad Gašo! Azonban ismét legyőzte a magány, a fáradtság és a keserűség kicsiny szívéből feltörő áradatát, és kihúzza magát szokásos esti körjáratára indult.

Pontos menetrendje volt, lépésről lépésre végigjárt mindent: először az Ilicáról a Špicára indult, ahol begyűjtötte a pánik viasszaszorításával és a váratlanul szárnyra kapott reménnyel kapcsolatban keringő városi híreket. Seregének tagjai itt álldogáltak tétlenül és a futballról vitatkoztak. Majd a Városi Kávéházban tespedő csapataihoz ment, kik félig üres poharaik mellett, füstbe burkolózva, eleve vesztessen, készen álltak a megadásra. Az ellenség zavartalanul ügködött körülöttük, kezükbe poharat nyomott, fülükbe számtalan ígéretet sugdosott. Azután a nevét viselő helyről az Állomás Vendéglőbe érkezett. Itt a legszembetűnőbbek a pusztulás gyászos jelei: némelyek vonaton menekültek, mások kurvaságra szánták magukat, s voltak, akik, mintha már az örök sírban pihennének, a kocsmában üldögéltek élettelenül.

Az egyik utolsó odaadó őrszemétől, egy rokkant újságárustól megvette a holnapi, hazug hírekkel zsúfolt lapokat, miközben a rokkant bizalmasan, halkan, hogy ne törjön ki pánik, elmondta a saját, igaz verzióját.

És mindezek alatt, a kávéházban, az utcán, a peronokon és a tereken háborút vívott a Kapitány. Felismerte ellenfeleit, láthatatlan ütések vitt be nekik. Csak úgy hullott az ellenség, a kémek lelepleződtek, az árulók pedig megszégyenültek. De még annyi, de annyi volt belőlük.

Végül meggyötörtén, elcsigázva, sebesülten, miután az utolsó halálos találatot is bevitte, a Kapitány ráismert igazi, legnagyobb ellenfélre, a mindentudó Kémre. Felismerte, hogy az ellenség ott rejtőzködik, nemcsak körülötte, hanem saját magában is. Testem, én fáradt, nyomorult testem, te megbízhatatlan fej, ne hagyjatok cserben a megpróbáltatás pillanatában, fohászkodott alacsony természetéhez, küzdelemtől lankadó kezeihez, keskeny csípőjéhez a Kapitány. A test azonban már az ellenségé lett. Idegen szolgává vált. Fejében, akár a tumor, szétburjázott az árulás.

Végtére is a sötét lépcsőházon keresztül eljutott lakásának ajtajáig, felkapcsolta az éjjeli lámpát, nagy nehezen elvonszolta magát a fotelig, beleroskadt, s meredt szemekkel bámult a semmibe. Ilyenkor még ő is megadta volna magát bármilyen ultimátum hatására, odadobta volna magát a halálnak, egy kis hami-

sítatlan, gondtalan életért cserébe. Kész volt bárkinek átadni a város kulcsait, a lakosok arctalan tömegébe olvadni, eggyé válni a többiekkel, anélkül, hogy lenézne vagy lesajnálná őket. A szűkös négy fal között a Kapitány hadsereg és ellenség nélkül maradt. Teljesen egyedül volt. Még a mai győzelem sem döntött el semmit. Minden kivívott győzelemmel valamit el is veszítünk egyben. Egy darabka életet, egy darabka önmagunkat. Vágyódott a teljes vereség, a béke ölelése, a megoldás után.

Ám a Kapitány jól tudta, ez teljességgel lehetetlen. Holnap, amikor ismét kilép a lakásból, a gyűlölt elszigeteltségből, az ellenség készen áll majd új csatát vívni, mint ahogy készen áll minden év minden reggelén, már évszázadok óta. És a Kapitánynak, akár egy elhivatott színésznek, aki még ha bele is gebed, nem hagyhatja félbe a játékát, fel kell vállalnia a harcot, erőt kell gyűjtenie az összecsapáshoz. Nem hagyhatja cserben életének azt az egyetlen állandó elemét, ami még megmaradt neki: az ellenséget. A Kapitány, aki születésétől fogva kiválasztatott erre a harcra, nem hagy el minket, véghezviszi feladatát.

És a Kapitány ismét felegyenesedett, lassan, elnehezült fejjel, mintha csak utoljára. Néhány lépést tett a hatalmas tölgyfa könyvespolc felé. Minden porcikájával érezte, alacsony termete milyen nyomorúságos, elgyötört eredménye egy hosszantartó és fájdalmas evolúciónak, melybe annyi reményt fektettek.

Óvatosan a hosszú évek során felhalmozott könyvek, tárgyak és kéziratok közé túrt. A régi kéziratok ujjai árnyékától sárgállottak. Köztük voltak elődje, a nagy Kapitány ismeretlen levelei, akinek csodálta küzdelmét, és nagyapja megapja levelei is, akik becsülettel tovább adták neki az örökséget. A levelek világosak, egyértelműek és időtállóak voltak; oly tiszták, ellentétben saját történetével. Belőlük hűvös hit, szenvtelen értelem és emberfeletti jóság áradt. Előre tudták már, mi fog történni a kicsi Kapitánnyal, mégsem vették figyelembe. Nem volt szükségük a szószaporításra, a fölösleges együttérzésre. Csak azt várták el tőle, hogy itt legyen, a saját helyén.

A Kapitány elmúlt éveire gondolva kissé elmosolyodott, megcírógatta a könyveket, higgadtan levetette színes, nemzeti szalagos egyenruháját, és akkor ott állt védtelenül, parányin a szoba közepén, megjelölve élete örök kokárdájával, zavartan nevetgélve tulajdon bűnössége miatt.